

KAROL LITAWA

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II, Kraków

Wyższe Seminarium Duchowne, Łódź

Instytut Teologiczny, Łódź

ORCID: 0000-0002-6365-8972

Posługi świeckich w liturgii eucharystycznej – zarys historyczny

The Ministries of Laity in the Eucharistic Liturgy – Historical Outline

Abstract

This article is an attempt to provide a historical overview of the lay ministry in the Eucharistic liturgy, with particular emphasis on the function of an acolyte. Ancient ministries in the liturgical community and in the daily life of Christians became degrees of “lower ordination” in later centuries, directed at “higher ordination”. The reform of the Second Vatican Council organized these ranks and ministries in the community of the Church, emphasizing the role of the acolyte and extraordinary minister of Holy Communion. Pope Francis in January 2021 opened a new perspective, introducing the possibility of the ministry of an acolyte at the altar and in the community of the Church for women.

Keywords: Eucharistic liturgy, acolyte, subdeacon, deacon, extraordinary minister of Holy Communion.

Abstrakt

Niniejszy artykuł stanowi próbę historycznego ujęcia posługi świeckich w liturgii eucharystycznej, ze szczególnym uwzględnieniem funkcji akolity. Starożytne posługi we wspólnocie liturgicznej i codziennym życiu chrześcijan stały się w późniejszych wiekach stopniami „niższych święceń”, ukierunkowanych na „święcenia wyższe”. Reforma Soboru Watykań-

skiego II uporządkowała niniejsze stopnie i posługi we wspólnocie Kościoła, podkreślając rolę akolity i nadzwyczajnego szafarza Komunii św. Papież Franciszek w styczniu 2021 r. stworzył nową perspektywę, wprowadzając możliwość posługi akolity przy ołtarzu i we wspólnocie Kościoła dla kobiet.

Słowa kluczowe: liturgia eucharystyczna, akolita, subdiakon, diakon, nadzwyczajny szafarz Komunii św.

Wstęp

We wspólnocie Kościoła wszyscy, zarówno duchowni jak i świeccy, pełnią służbę – posługiwanie (*ministerium*), zawsze właściwe własnemu stopniowi uczestnictwa w kapłaństwie Chrystusa¹. Pomimo że istnieje różnorodność posługiwania, jego posłannictwo jest jedno i mają w nim udział zarówno duchowni, jak i świeccy (por. 1 Kor 12,1-11; KK 7; DA 2; KKK 837)². Ta różnorodność, a zarazem odmiennosc posługiwania duchownych i świeckich posiada swą teologiczną podstawę w samej naturze Kościoła, jego hierarchicznej i sakramentalnej strukturze³. Najważniejszymi kryteriami podziału rodzajów posługiwania w Kościele są: przyjęte święcenia (*ordinatio*), posługi (*ministeria*) ustanowione na stałe (*institutio, collatio*), funkcje (*munera*) i urzędy (*officia*) czasowo zlecone (*deputatio*) świeckim przez członka hierarchii⁴. Dzięki tej działalności zarówno duchowni, jak i świeccy pełnią w Kościele „misję i posługę Chrystusa” (por. KK 18, 34).

W Kościele katolickim, zgodnie z Kodeksem Prawa Kanonicznego (1983), pojęcia: „święty szafarz” i „święta posługa” odnoszą się nie tylko do funkcji liturgicznych, ale dotyczą całości posługiwania tych, którzy przyjęli sakrament święceń⁵ (*Ordo*), otrzymali dar Ducha Świętego i zostali ustanowieni do sprawowania świętej posługi, uczestnicząc w posłannictwie i władzy Chrystusa – Pasterza⁶. Zatem w Kościele łacińskim istnieje takie posługiwanie, które mogą pełnić tylko ci, którzy otrzymali sakrament święceń, tzn. biskupi, prezbiterzy i diakoni

¹ Czesław Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe, posługi i funkcje wiernych świeckich w liturgii*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 9.

² Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 9.

³ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 9.

⁴ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 9.

⁵ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*. 1984. Poznań: Pallottinum, kan. 207 § 1 (dalej: KPK).

⁶ Por. KPK, kan. 323 § 2; Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 10.

(*clerici*), oraz takie posługi, funkcje i urzędy, do których są zdolni wszyscy wierni (*christifideles laici*)⁷.

1. Posługi w Łamaniu Chleba w Nowym Testamencie

Źródła nowotestamentalne (np. Dz 6,1-6; 13,1-3; 1 Tm 4,14; 5,22; 2 Tm 1,6) wyraźnie wskazują, iż w pierwotnej wspólnoty Kościoła istniała praktyka powierzenia i przekazywania ministeriów⁸. Uprawnienie przekazywania posług należało do kolegium apostołskieg oraz do kolegium prezbiterów (starszych)⁹. Do istotnych elementów kształtującego się obrzędu liturgicznego święceń należało: a) wybór kandydatów („Upatrzcie zatem, bracia, siedmiu mężów spośród siebie, cieszących się dobrą sławą, pełnych Ducha i mądrości. Im zlecimy to zadanie”, Dz 6,3); b) przygotowanie bezpośrednie (modlitwa i post: „Gdy odprawiali publiczne nabożeństwo i pościli [...], Dz 13,2; „Wtedy odprawivszy post i modlitwę [...], Dz 13,3); c) włożenie rąk przez kolegium apostołskie lub też prezbiterów i modlitwa („[...] położywszy na nich ręce wyprawili ich”, Dz 13,3; „Nie zaniebdubj w sobie charyzmatu, który został ci dany za sprawą prorocstwa i przez nałożenie rąk kolegium prezbiterów”, 1 Tm 4,14)¹⁰.

Ukształtowane w historii Kościoła *ministeria*, czyli posługi liturgiczne, w posoborowej eklezjologii (*post Vaticanum II*), sięgającej teologicznie do Biblii i epoki Ojców Kościoła, wykonywane są w zależności od: a) sakramentu święceń (biskup, prezbiter, diakon); b) specjalnego ustanowienia (lektor, akolita, nadzwyczajny szafarz Eucharystii); c) faktycznego wykonywania (wyznaczeni do czytania słowa Bożego, służba ołtarza, służba muzyczna, porządkowa itp.)¹¹.

Podział funkcji w Kościele nie wyklucza absolutnie jedności zgromadzenia (*ecclesia*), ale je pogłębia i jej służy¹². Czynności pełnione w liturgii „należą do całego Ciała Kościoła – jak podkreśla ks. prof. Helmut Sobeczko – uwidoczniają je i na

⁷ Por. Peter Erdö. 1997. „Sacra ministeria” a publiczne funkcje w Kościele”. *Communio* 17 (3): 59.

⁸ Por. Helmut J. Sobeczko. 1999. *Zgromadzeni w imię Pana. Teologia znaku liturgicznego* (Opolska Biblioteka Teologiczna, 33). Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, 122.

⁹ Por. Sobeczko. 1999. *Zgromadzeni w imię Pana*, 122.

¹⁰ Por. Bruno Maggioni. 1969. „Il sacerdozio nel Nuovo Testamento”. *Rivista Liturgica* 56: 59–60; Sobeczko. 1999. *Zgromadzeni w imię Pana*, 122.

¹¹ Por. Sobeczko. 1999. *Zgromadzeni w imię Pana*, 126.

¹² Por. Sobeczko. 1999. *Zgromadzeni w imię Pana*, 126.

nie oddziaływają¹³. Posługi (*ministeria*) lektora i akolity, ściśle związane z Bożym słowem i Eucharystią, nie są aktualnie zastrzeżone dla kandydatów do diakonatu i prezbiteratu (święceń), jak to było przed *Vaticanum II* w przypadku święceń niższych (*ordines minores*), ale mogą je otrzymywać świeccy mężczyźni, godnie z *motu proprio* papieża Franciszka *Spiritus Domini* z 10 stycznia 2021 r., które zmienia kan. 230 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego¹⁴. Papież stwierdza, że kobiety mają dostęp do tych posług i że będą one udzielane poprzez odpowiedni akt liturgiczny.

2. Posługi wynikające ustanowienia w liturgii eucharystycznej – zarys historyczny

Nie jest łatwo ustalić dokładnie początków powstawania poszczególnych posług. Można jednak wskazać pewne źródła, które zawierają świadectwa obecności we wspólnocie Kościoła konkretnych posług świeckich, szczególnie w liturgii eucharystycznej. W czasach apostołskich i w pierwszych wiekach na czele wspólnot stali biskupi i prezbiterzy, i do nich należało kierowanie wspólnotą wiernych i przewodniczenie sprawowanej liturgii¹⁵. Natomiast funkcje, które nie wymagały przyjęcia święceń udzielanych przez modlitwę i nałożenie rąk biskupa, pełnili wyznaczeni do tego wierni świeccy¹⁶. Niektóre z posług stały się stopniem na drodze do stanu duchownego, a następnie do sakramentu święceń¹⁷. Powstały zatem tzw. święcenia niższe, które udzielano tylko duchownym, zaś skutkiem było sprawowanie liturgii jedynie przez duchownych wyższych i niższych święceń¹⁸.

2.1. Najstarsze świadectwa liturgiczne o święceniach niższych

Do 1972 r. w Kościele rzymskim istniały, obok sakramentu święceń (*Ordo*) biskupa, prezbitera i diakona, również inne posługi i funkcje, określane mianem

¹³ Sobeczko. 1999. *Zgromadzeni w imię Pana*, 126.

¹⁴ List Ojca Świętego Franciszka do prefekta Kongregacji Nauki Wiary na temat dopuszczenia kobiet do posług lektoratu i akolitu (21.04.2021) http://www.vatican.va/content/francesco/pl/letters/2021/documents/papa-francesco_20210110_lettera-donne-lettorato-accollitato.html.

¹⁵ Ernst Dassmann. 1997. „Powstanie i teologiczne uzasadnienie kościelnych urzędów w starożytnym Kościele”. *Communio* 17 (3): 21–37; por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 13.

¹⁶ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 13.

¹⁷ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 13.

¹⁸ Por. Waclaw Schenk. 1960. *Udział ludu w ofierze Mszy świętej. Zarys historyczny*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 5–15.

święceń niższych (*ordines minores*)¹⁹. Przygotowujący się do przyjęcia święceń kapłańskich przechodzili kolejno niższe stopnie, które powstawały wraz z rozwojem i potrzebami Kościoła²⁰. W III w. w *Tradycji apostoelskiej*, przypisywanej Hipolitowi Rzymskiemu († 236), znajduje się wzmianka o istnieniu w Kościele subdiakonów, lektorów, wyznawców, uzdrawiających (egzorcystów), dziewic i wdów, a wyznaczano ich do pełnienia posługi bez wkładania na nich rąk²¹. Z kolei św. papież Korneliusz († 251) w liście do biskupa Antiochii, Fabiusza, wśród hierarchii Kościoła w Rzymie obok biskupa i prezbiterów (*episcopos i presbyteroi*) wlicza subdiakonów (*hypodiakonoï*), akolitów (*akólouthoi*) i ostiariuszy (*pyloroi*)²². W *Sacramentarium Gelasianum vetus* z V w., w uroczystej modlitwie w Wielki Piątek obok biskupów, prezbiterów i diakonów polecano Bogu także subdiakonów, akolitów, lektorów, ostiariuszy, wyznawców, egzorcystów, dziewice i wdowy²³. Posługi te istniały w tamtym czasie również w Galii i Hiszpanii²⁴. Powstanie święceń niższych wynikało bez wątpienia z potrzeb pastoralnych wspólnot chrześcijańskich – jako uzupełnienie posługiwania diakonów²⁵.

Statua Ecclesiae Antiqua (Starożytne statuty Kościoła) z Galii, z połowy V w., zawierają obrzędy święceń niższych w następującej kolejności: subdiakon, akolita, egzorcysta, lektor, ostiariusz i psalmista. Na subdiakona biskup nie nakładał rąk, lecz biskup podawał mu pustą patenę i pusty kielich, zaś archidiakon ampułkę z wodą, miednicę i ręczniczek. Akolicie archidiakon wręczał świecznik ze świecą na znak, że będzie posłany do oświetlania Kościoła, pusty dzbanuszek na wino, aby wyprosić w Eucharystii przemianę w Krew Chrystusa²⁶. Należy jeszcze wspomnieć, że przed przyjęciem pierwszych święceń niższych – ostiariatu, instytucji *stricte* chrześcijańskiej – kandydaci, którzy byli włączani do kleru,

¹⁹ Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 13.

²⁰ Por. Jacek Nowak. 1997. „Historia posług w Kościele”. *Liturgia Sacra* 3 (2): 53–57.

²¹ Henryk Paprocki. 1976. „Hipolita Rzymskiego *Tradycja Apostolska*: wstęp, przekład, komentarz”. *Studia Theologica Varsaviensia* 14 (1): 154–156.

²² Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 14.

²³ Oremus et pro omnibus episcopis, presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, acolytis, exorcistis, lectoribus, *hostiariis, confessoribus, uirgenibus, uiduis, et pro omni populo sancto Dei. Oremus (Sacramentarium Gelasianum. Liber Sacramentorum Romanae Ecclesiae Ordinis Anni Circuli*. 1981. Red. Cunibert Mohlberg, Leo Eizenhöffer, Petrus Siffirin (Rerum Ecclesiasticarum Documenta. Series Maior. Fontes 4). Roma: Herder, nr 404.

²⁴ Por. Antonio Santonini. 1998. Il Sacramento dell'ordine. W *Scienza Liturgica. Manuale di liturgia. Sacramenti e sacramentali*, T. 4. Red. Anscar J. Chupungco, 261. Pieme: Casale Monferato.

²⁵ Por. Balthasar Fischer. 1960. „Esquisse historique sur les Ordre mineurs”. *La Maison-Dieu* 61: 60.

²⁶ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 14–15.

przyjmowali tonsurę, wprowadzoną do Kościoła przez papieża Grzegorza Wielkiego († 604)²⁷.

Posługami w liturgii eucharystycznej przez wieki był subdiakoniat i akolitat. Greckie pojęcie *akóluthos* – od *akoluthéo* oznaczało tego, który towarzyszy, idzie za kimś (łac. *sequens* – od *sequor*, *sequi*)²⁸. Akolita towarzyszył i posługiwał biskupowi w czynnościach liturgicznych. Jak już zostało wspomniane wcześniej, funkcja akolitów została wprowadzona do Kościoła rzymskiego już w II w., kiedy w Wiecznym Mieście używano jeszcze języka greckiego²⁹. Pierwsza wzmianka o akolitach pojawia się w cytowanym wyżej wykazie św. papieża Korneliusza († 251), który wspomina o 42 akolitach Kościoła rzymskiego³⁰. W *Liber Pontificalis* z X w. można odnaleźć adnotację, że już wcześniej, bo za czasów papieża Wiktora I (186–197), akolici byli znani pod nazwą *sequentes*³¹. Ponadto autor *Liber Pontificalis* sugeruje, iż zanim ktoś zostanie biskupem, wcześniej musiał przejść kolejne szczeble posług i być ostiariuszem, lektorem, egzorcystą, akolitą, subdiakonem, diakonem i prezbiterem, zgodnie z postanowieniem św. papieża Kajusa († 296)³². Funkcja, którą spełniali akolici, znana była także w Kościele afrykańskim, o czym świadczy św. Cyprian³³. Przez akolitę Nicefora przesłał on listy do papieża Korneliusza (*Epistulae* 45, 4; 59) i otrzymał od niego odpowiedź „przesłaną mu przez akolitę Satura”³⁴. Ponadto o akolitach świadczą również napisy na grobach w katakumbach z III w.³⁵

Funkcje, jakie pełnili akolici, były różne, np.: dostarczali listy biskupa, zanosili pożywienie więźniom, Komunię św. do innych kościołów z Mszy papieskiej, asystowali przy egzaminie katechumenów³⁶. W Afryce zapalali i nosili świece oraz podawali wino do Eucharystii. *Ordo Romanus I* (VIII w.) zawiera dość obszerny *passus* dotyczący czynności akolity³⁷. Siedmiu niesło pochodnie na czele procesji

²⁷ Por. Mario Righetti. 2005². *Storia liturgica. Sacramenti e sacramentali*. Milano: Ancora, 375.

²⁸ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 20.

²⁹ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 20.

³⁰ Por. *Le Liber Pontificalis. Texte, introduction et commentaire par l'Abbé L. Duchesne. Additions et corrections*. T 1–2. 1981³. Red. Cyrille Vogel, 137. Paris: E. De Boccard.

³¹ *Le Liber Pontificalis*. T. 1, 137.

³² Por. *Le Liber Pontificalis*. T. 1, 137.

³³ Por. Righetti. 2005². *Storia liturgica*, 383; Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 20.

³⁴ Righetti. 2005². *Storia liturgica*, 383; Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 20.

³⁵ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 20.

³⁶ Por. Righetti. 2005². *Storia liturgica*, 383.

³⁷ *Les „Ordines Romani” du haut Moyen Âge*. 1948. T. 2. Red. Michel Andrieu (*Spicilegium Sacrum Lovaniense* 23), nr 27, 48, 52, 65, 66, 70, 71, 105, 118. Louvain: Bureaux (dalej: OR).

zdążającej do kościoła stacyjnego, dwóch towarzyszyło diakonowi, gdy śpiewał Ewangelię, inni zaś zbierali ofiary od wiernych³⁸. Akolici pomagali diakonowi i subdiakonowi w przyjmowaniu chleba i wina przed *offertorium* i przynosili do ołtarza części chleba i wina przeznaczone do Mszy św., a przed liturgią rozkładali obrus na ołtarzu i trzymali go w czasie udzielania wiernym Komunii św.³⁹

Podczas Mszy sprawowanej przez papieża akolita otrzymywał z ołtarza części Eucharystii, które zanosił do innych biskupów i kościołów na znak łączności i jedności wiary (*fermentum, sancta*)⁴⁰. Zwyczaj ten przetrwał w Rzymie do V w., jak wynika z listu św. papieża Innocentego I († 417)⁴¹. Akolici nosili Najświętszy Sakrament w puszcze pod płaszczem, dlatego przy święceniach otrzymywali duży lniany płaszcz⁴². *Ordo Romanus I* zaznacza, że akolici stali w półkolu przy ołtarzu w odchylonych płaszczach z rękoma podniesionymi, aby archidiacon mógł godnie podać im puszki⁴³. Wreszcie, według tegoż *Ordo Romanus*, akolici, ile razy towarzyszyli biskupowi, powinni mieć pod płaszczem naczynie ze świętym krzyżem⁴⁴.

W czasie uroczystej liturgii papieskiej posługiwało siedmiu akolitów z zapalonymi świecami⁴⁵. Zwyczaju tego przestrzegano także w wiekach średnich, gdy celebracji przewodniczył biskup ordynariusz⁴⁶. Pozostałością tego zwyczaju jest również zapalanie siódmej świecy na ołtarzu podczas Mszy św. sprawowanej przez biskupa diecezjalnego we własnej diecezji⁴⁷. Ponadto w czasie procesji liturgicznych funkcją akolitów było niesienie światła – zapalonych świec. Jak podkreśla Cz. Krakowiak: „Wszystkie te czynności akolity odpowiadają ich na-

³⁸ Por. OR, nr 65.

³⁹ Por. OR, nr 65–66.

⁴⁰ *Et tunc duo acolyti, tenentes capsas cum Sancta apertas, et subdiaconus sequens cum ipsis tenens manum suam in ore capse ostendit Sancta pontifici vel diacono qui processerit* (OR I, nr 46); por. Janusz Mieczkowski. 2015. *Jednoczący charakter liturgii stacyjnej w Rzymie*. Kraków: Tyniec Wydawnictwo Benedyktynów, 278–279.

⁴¹ Święty Innocenty I, Papież. List do Decencjusza, biskupa Gubbio. 2017. Red. Waldemar Turek, 59. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

⁴² Święty Innocenty I, Papież. List do Decencjusza, biskupa Gubbio, 59.

⁴³ *Nam ad communicandum venerit pontifex, antecedit eum acolytus habens sindonem ad collum adpensum, cum qua tenetur patena cum Sancta* (OR I, nr 115).

⁴⁴ *Unus autem ex acolytis stationariis praecedit pedester equum pontificis gestans sanctum chrisma manu in mappula involuta cum ampulla* (OR I, nr 1); *Acolyti autem, qui inde fuerint, observant ut portent chrisma ante pontificem (...)* (OR I, nr 19).

⁴⁵ (...) *et septem acolyti illius regionis cuius dies fuerit, portantes septem cereostata accessnsa praecedunt ante pontificem usque ante altare* (OR I, nr 46).

⁴⁶ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 21.

⁴⁷ Por. *Ogólne Wprowadzenie do Mszału rzymskiego*. 2006. Poznań: Pallottinum, nr 117.

zwie «towarzysza» czy «asystenta» biskupa, prezbitera i diakona przy świętych czynnościach⁴⁸. Z upływem czasu funkcje akolitów w uroczystej liturgii zaczęły tracić na znaczeniu, chociaż nadal pozostawiono im przywilej noszenia zapalonych świec na początku procesji oraz przynoszenie w czasie Mszy św. do ołtarza chleba i wina⁴⁹.

Amalariusz z Metz u poszukuje początków posługi akolity w Starym Testamencie – w osobie Aarona i jego synów, którzy podtrzymywali światła w Namioocie Spotkania (por. Wj 27,21)⁵⁰, i dodaje: „Ten bowiem jest akolitą w sensie duchowym, kto rozdziela, przez głoszenie, ogień niebiańskiego słowa, dzięki któremu bracia zostają oświeceni dla poznania i zapalania do miłowania Boga”⁵¹.

Ze względu na liczne obowiązki diakonów, niektóre z nich wypełniali subdiakon, pomocnicy lub wprost – słudzy (*ministri*) diakonów, specjalnie ustanawiani przez biskupów⁵². Pierwsze wzmianki o subdiakonach oraz ich zadaniach pochodzą z III w.; np. św. Cyprian († 258) podaje imię subdiakona, który dostarczył mu list o śmierci św. papieża Fabiana⁵³. Ponadto uzasadniał także potrzebę powoływania do pełnienia posługi we wspólnocie lektora i subdiakona, któremu zlecił nauczanie oraz egzaminowanie katechumenów, jak również dystrybuowanie jałmużną względem biednych i wyznawców⁵⁴. Św. papież Korneliusz (251–253) potwierdza, że w Rzymie posługiwało siedmiu subdiakonów⁵⁵. Z kolei Hipolit († 236) podkreśla, że na subdiakona nie nakłada się rąk, zaś biskup powołuje go do służby diakonowi⁵⁶. Ponadto w rzymskich katakumbach można odnaleźć również nagrobki świadczące o pogrzebanych tam subdiakonach⁵⁷. Św. papież Leon Wielki († 460) postanowił, aby subdiakon zachowywał celibat⁵⁸. Od IV w. w Rzymie siedmiu subdiakonów regionalnych (*subdiaconi regionarii*) otrzymywało na stałe własny

⁴⁸ Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 21.

⁴⁹ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 21.

⁵⁰ Por. Amalariusz z Metz. 2016. *Dzieła. Święte obrzędy Kościoła*. T. 1. Red. Tadeusz Gacia, 205. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.

⁵¹ Amalariusz z Metz. 2016. *Dzieła. Święte obrzędy Kościoła*, 206.

⁵² Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 20.

⁵³ Por. Righetti. 2005². *Storia liturgica*, 385.

⁵⁴ Por. Righetti. 2005². *Storia liturgica*, 385.

⁵⁵ *Hic [Fabianus] regiones divisit diaconibus, (...) et fecit VII subdiaconos qui septem notariis imminerent ut gestas martyrum fideliter colligerent* (Le Liber Pontificalis. T. 1, 65).

⁵⁶ Paprocki. 1976. „Hipolita Rzymskiego *Tradycja Apostolska*: wstęp, przekład, komentarz”, 155.

⁵⁷ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 20.

⁵⁸ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 20.

titulus, natomiast wraz z rozwojem sieci parafialnych wyznaczano do ich przewożenia *subdiaconi sequentes*⁵⁹.

Do głównych zadań subdiakonów należała posługa przy ołtarzu, którą pełnili wraz z diakonami. Za pontyfikatu św. Grzegorza Wielkiego († 604) do subdiakonów należało również kierowanie chórem, posługiwaniem akolitów, śpiew antyfon i *Alleluja* przed Ewangelią w Wigilię Paschalną⁶⁰. Szatą liturgiczną subdiakona była tunika, różniąca się od dalmatyki (szaty diakona) tym, że była od niej krótsza, a jej rękawy zwęzły się od łokcia, ściskając rękę w przegubie, która to tunika z czasem przybrała wygląd diakońskiej⁶¹.

2.2. Niższe święcenia w średniowiecznych sakramentarzach i pontyfikalach

Od VI w. w Kościele pojawiają się pierwsze „oficjalne” księgi liturgiczne, które, poza tym, że zawierały teksty eucharystyczne i niektóre rubryki, przeznaczone były do celebracji sprawowanych przez biskupa lub prezbitera. Pierwsza grupa to sakramentarze (*sacramentarium*) lub księgi sakramentów (*Liber Sacramentorum*), spośród których najbardziej znane i reprezentatywne aż do IX w. były sakramentarze gelazjańskie: *Sacramentarium Gelasianum vetus* i *Sacramentarium Gelasianum saeculi VIII*⁶².

Sakramentarz gelazjański (*Liber sacramentorum romanae ecclesiae ordinis anni circuli* – „Księga sakramentów Kościoła rzymskiego według porządku cyklu roku”) z ok. 750 r.⁶³ zawiera obrzęd (*Ordo ad clericum faciendum*) poprzedzający święcenia, a następnie poszczególne formuły błogosławieństwa wyznaczonych do pełnienia funkcji: ostiariusza, lektora, egzorcysty i subdiakona⁶⁴. Najpierw archidiakon napominał kandydata do ostiariatu, w jaki sposób powinien zachowywać się w kościele, następnie biskup przekazywał mu klucze do otwierania i zamykania świątyni z poleceniem troski i odpowiedzialności za nią, zwłaszcza za znajdujące się w niej przedmioty⁶⁵. Następnie biskup w modlitwie zatytułowanej: *Praefacio ostiarii* prosił Boga o błogosławieństwo dla swojego sługi:

⁵⁹ Por. Righetti. 2005². *Storia liturgica*, 385.

⁶⁰ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 20.

⁶¹ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 20.

⁶² Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 23.

⁶³ Por. Maciej Zachara. 2014. *Krótką historia Mszału rzymskiego*. Warszawa: Promic, 37.

⁶⁴ *Item benedictiones super eos qui sacris ordinibus benedicendi sunt (Sacramentarium Gelasianum. Liber Sacramentorum Romanae Ecclesiae Ordinis Anni Circuli*. 1981. Red. Leo C. Mohlberg, Leo Eizenhöffer, Petrus Siffirin, XCVI, 117–118. Roma: Herder (dalej: Gev).

⁶⁵ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 23.

*Deum patrem omnipotentem suppliciter deprecamur, ut hunc famulum suum ille benedicere dignetur quem in officium hostiarum elegere dignatus est, ut sit ei fidelissima cura in diebus ac noctibus ad destinationem honorarum certarum ad invocandum nomen domini: per dominum (...)*⁶⁶.

Wartym podkreślenia jest brak w Sakramentarzu gelazjańskim modlitwy święceń akolity.

W modlitwie święceń subdiakona biskup prosił Boga o dzielność, gorliwość oraz wierność w posługiwaniu kandydata przy ołtarzu. Ponadto treść modlitwy odnosi się do fragmentu z Księgi proroka Izajasza: aby spoczął na nim „duch mądrości i rozumu, duch rady i męstwa, duch wiedzy i bojaźni Pańskiej” (Iz 11,2), na koniec zaś, aby w świętym posługiwaniu został umocniony przez posłuszeństwo Bożej obietnicy, słowu, otrzymał Jego łaskę:

*Domine, sancte pater, omnipotens aeterne deus benedicere digneris famulum tuum huic nomine illum, quem a subdiaconatus officium es elegere: ut eum sacrario tuo sancto strinum sollicitumque caelesti militiae instituas, et sanctis altaribus fideliter subministret, et requiescat super eum spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scienciae et pietatis; repleas eum spiritus timoris tui, et eum ministerio divino confirmes, ut obediens adque dicto parens tua gratia consequantur: per dominum (...)*⁶⁷.

Posługi w liturgii eucharystycznej w rzymskich pontyfikatach, począwszy od najstarszego z nich Pontyfikatu rzymsko-germańskiego⁶⁸, zawierają poszczególne

⁶⁶ GeV, nr 748. „Boże, Ojcze wszechmogący, prosimy, abyś tego wybranego na urząd ostiariusza, by jak najwierniej troszczył się o kościół, we dnie i w nocy, w określonych godzinach wzywał do chwaleń w nim Imienia Pańskiego i przez to zasłużył na nagrodę przeznaczoną dla wybranych” (Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 23). Modlitwa błogostawieństwa: *Domine, sancte pater omnipotens aeternae deus, benedicere digneris hunc famulum tuum hostiarum nomine illi, ut inter ianitores ecclesiae paret obsequia, et inter electos tuos partem mereamur habere mercedis: per.* (GeV, nr 749).

⁶⁷ GeV, nr 755.

⁶⁸ *Le Pontifical romano-germanique du dixième siècle* (Studi e Testi 227). 1963 (ristampa 1996). T. 2. Red. Cyrille Vogel, Reinhard Elze, Michel Andrieu. Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana (dalej: PRG). Pontyfikał rzymsko-germański został skompilowany w benedyktyńskim opactwie św. Albana w Moguncji pod okiem Wilhelma, arcybiskupa Moguncji, w połowie X w. (pomiędzy 950 a 961/963 r.). Był powszechnie używany w epoce Sredniowiecza od X w. i stanowił podstawę późniejszego *Pontyfikału rzymskiego* z XII w. Jako księga liturgiczna służył on właściwie do celebracji wszystkich obrzędów poza Mszą św.; por. Karol Litawa. 2016. „Liturgia chrzcielna księcia Mieszka I. Próba źródłowej rekonstrukcji”. *Liturgia Sacra* 22 (1): 111. Praktycznie aż do reformy Grzegorza VII (1073–1085) ten Pontyfikał był główną księgą liturgiczną w Rzymie. Powstały na jego podstawie *Pontificale Romanum saeculi XII* upowszechnił się w całej Europie i był księgą używaną aż do reformy Innocentego III (1198–1216). Za Innocentego IV (1243–1254) ceremoniarze Kurii Rzymskiej opracowali *Pontificale Romanum secundum consuetudinem et usum Curiae Roma-*

obrzędy święceń psalmisty, ostiariusza, lektora, egzorcysty, akolity i subdiakona (*Ordinatio psalmistae, ostiarii, lectoris, exorcistae, acolyti* – PRG XV).

Pontyfikał rzymski z XII w. zawiera obrzęd święceń niższych (*ordinatio*), udzielanych w następującej kolejności: ostiariusza, lektora, egzorcysty, akolity i subdiakona⁶⁹. *Pontificale secundum consuetudinem et usum Romanae Curiae*, pochodzący z czasu pontyfikatu Innocentego IV (1243–1254), zawiera obrzędy siedmiu stopni święceń, sprawowanych podczas Mszy św. przed Ewangelią⁷⁰. Przyjmujący niższe święcenia zachowywali postawę klęczącą w czasie przekazywania im poszczególnych znaków związanych z ich funkcją podczas liturgii: kluczy, ampułek, księgi⁷¹. Szafarz-biskup udzielał według wyznaczonej precedencji najpierw święceń ostiariatu⁷², następnie lektoratu⁷³ i egzorcystatu⁷⁴, potem akolitatu⁷⁵ i subdiakonatu⁷⁶.

W centralnej fazie epoki średniowiecznej posługę przy ołtarzu podczas liturgii eucharystycznej pełnili zatem poszczególni usługujący, którzy przyjęli święcenia niższe, będące wówczas stopniami do przyjęcia święceń wyższych. Należy podkreślić, że z czasem zaczęły one tracić swoje pierwotne znaczenie przez to, że przyjmujący je nie wypełniali związanych z nimi zadań⁷⁷. Według źródeł od XI w. przyjęcie święceń niższych było obowiązkowe dla wszystkich przygotowujących się do sakramentu kapłaństwa⁷⁸. Synod w Benevento z 1091 r. zaliczał do święceń wyższych jedynie diakonat i prezbiterat⁷⁹. Od pontyfikatu Innocentego III (1198–1216) zarówno na Zachodzie, jak i na Wschodzie, subdiakonatu zaczęto zaliczać do święceń wyższych, zaś subdiakonów zobowiązano do odmawiania brewiarza⁸⁰.

---

nae, zawierający głównie obrzędy liturgiczne sprawowane przez papieża i biskupów. W XIII w. (ok. 1295 r.) Wilhelm Durandus, biskup Mende w południowej Francji, na podstawie wcześniejszych pontyfikałów opracował nową księgę, złożoną z trzech części, znaną jako *Pontificale Romanum Guglielmi Durnadi* (por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 25).

⁶⁹ Por. *Le Pontifical Romain au Moyen Âge. Le Pontifical Romain du XIIe siècle*. 1938. T. 1. Red. Michel Andrieu, 125–128. Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana (dalej: PR XII).

⁷⁰ *Le Pontifical Romain au Moyen Âge. Le Pontifical de la Curie Romaine au XIIIe siècle*. 1940. T. 2. Red. Michel Andrieu, 327–334. Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana (dalej: PRC).

⁷¹ Por. PRC, 329.

⁷² PRC, 239–330.

⁷³ PRC, 330–331.

⁷⁴ PRC, 331–332.

⁷⁵ PRC, 332–334.

⁷⁶ PRC, 334–336.

⁷⁷ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 26.

⁷⁸ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 26.

⁷⁹ Por. BF VII, 358.

⁸⁰ Por. PR XII, 125–129; PRC, 334–336.

Należy dodać, że podczas obrzędu święceń subdiakoni otrzymywali manipularz i tunikę (tunicellę): *et postmodum potest eum indure tunicella si vult dicens (...). Deinde episcopus dat ei manipulum dicens legendo*⁸¹.

Kolejną ważną księgą liturgiczną, zawierającą obrzędy święceń dla posługi w liturgii eucharystycznej, jest Pontyfikał Wilhelma Duranda, który stanie się prototypem dla *Pontificalis Liber* – Pontyfikału rzymskiego z 1485 r.⁸², a zawarte w nim obrzędy święceń były powszechnie używane aż do wydania Pontyfikału rzymskiego po Soborze Trydenckim⁸³. W Pontyfikale Duranda w rozdziale *De septem ordinibus clericorum* zawarte są obrzędy czterech święceń niższych (*minores ordines*): ostiariat, lektorat, egzorcystat i akolitat⁸⁴. Struktura poszczególnych święceń (*coram altari*) jest taka sama i rozpoczynała się od wezwania i przedstawienia kandydatów, dalej są napomnienia biskupa, przekazanie przedmiotów (*traditio instrumentorum*) z odpowiednią formułą, wezwanie do modlitwy i modlitwa proklamowana przez biskupa⁸⁵. Przed udzieleniem każdego ze święceń biskup wyjaśniał kandydatom jego znaczenie i napominał, aby przyjmujący mieli świadomość, jakiej godności dostępują. Kandydaci do święceń powinni być odpowiednio przygotowani, m.in. posiadać tonsurę i odpowiedni strój, świecę i paramenty właściwe dla każdego święcenia⁸⁶. Święceń niższych udzielano w sobotę podczas Eucharystii, po *Kyrie eleison*: subdiakonatu – po kolekcie, diakonatu – po epistole, prezbiteratu – po *tractus*⁸⁷.

Kandydaci do akolitu (*acolorum officium*) słyszeli z ust biskupa wypowiedziane pouczenie i wyjaśnienie odnoszące się do ich funkcji w liturgii eucharystycznej: najpierw zapalenie i noszenie świec, następnie przynoszenie na Eucharystię wody i wina⁸⁸. Odnosząc się do tekstów biblijnych, przypominał, że kiedyś byli ciemnością, teraz są światłością w Panu i synami światłości⁸⁹. Owocem światłości jest

⁸¹ PRC, 336.

⁸² *Il „Pontificalis liber” di Agostino Patrizi Piccolomini e Giovanni Burcardo (1495)*. 2006. Edizione anastatica (Monumenta Studia Instrumenta Liturgica 43). Red. Manlio Sodi. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.

⁸³ *Pontificale Romanum. Editio Princeps (1595–1596)*. 1997. Edizione anastatica. Red. Manlio Sodi, Achille M. Triacca. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana (dalej: PRG62).

⁸⁴ *Le Pontifical Romain au Moyen Âge. Le Pontifical de Guillaume Durand. 1940*. T. 2. Red. Michel Andrieu, 339. Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana (dalej: PRD).

⁸⁵ Por. PRD, 339.

⁸⁶ Por. PRD, 339.

⁸⁷ Por. PRD, 339.

⁸⁸ Por. PRC, 198; Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 29.

⁸⁹ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 29.

wszelkie dobro, sprawiedliwość i prawda, dlatego trzymając światło w rękach, powinni tak postępować, aby ludzie widzieli ich dobre czyny i chwalili Boga w niebie⁹⁰. Z kolei przynosząc na ołtarz wino i wodę, sami przez czyste życie i dobre czyny powinni stawać się ofiarą (*sacrificium*) miłą Bogu⁹¹. Biskup, wręczając akolitom lichtarz z niezapaloną świecą, wypowiadał następującą formułę:

*Accipite ceroferarium cum cero et sciatis vos ad accendenda ecclesiae luminaria mancipari. In nomine Domini. Amen*⁹².

Przekazując natomiast pustą ampułkę na wino, mówił:

Accipite et urceolum ad suggerendum vinum et aquam in eucharistiam sanguinis Christi. In nomine Domini. Amen.

Obrzęd święceń kończyły trzy modlitwy biskupa nad klęczącymi akolitami: *Deum patrem omnipotentem (...)*; *Domine, sancte pater omnipotens (...)* i *Omnipotens sempiternus Deus (...)*⁹³.

Jak zauważa ks. prof. Cz. Krakowiak, pontyfikały średniowieczne od *Pontificale Romano-Germanicum* aż do *Pontificale secundum consuetudinem et usum Romanae Curiae* (XIII w.) zawierają także święcenia subdiakonu, zaliczane wtedy do święceń niższych⁹⁴. „Dopiero w Pontyfikale Wilhelma Duranda subdiakoniat zaliczany był do święceń wyższych. Warto także zauważyć, że w średniowiecznych pontyfikałach obrzęd udzielania święceń niższych określany jest słowem *ordinatio*. Jedynie w Pontyfikale Kurii rzymskiej obrzęd święceń zamiast *ordinatio* nosi nazwę *De officio hostiarii, lectori, exorcistae, acoliti subdiaconi*”⁹⁵.

Subdiakon otrzymywał od biskupa pustą patenę oraz kielich, a od archidiakona ampułki, tackę i ręczniczek, co w liturgii obrzędu oznaczało przyszłe ich zadania: przynoszenie chleba i wody do Mszy św. oraz służenie diakonowi, pranie palek, korporatów i obrusów na ołtarz⁹⁶.

⁹⁰ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 29.

⁹¹ Por. PRC, 198.

⁹² Por. PRC, 198.

⁹³ Por. PRC, 198.

⁹⁴ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 30–31; PRG, 22–23; PR XII, 128–129; PRC, 334–336.

⁹⁵ Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 30.

⁹⁶ Zob. PR XII, 128.

2.3. Sobór Trydencki – posługi świeckich w liturgii eucharystycznej

Pontyfikał W. Duranda zyskał ogromne uznanie i został uwzględniony najpierw w *Pontificale princeps* z 1485 r., a następnie w Pontyfikale rzymskim wydanym po Soborze Trydenckim w 1595 r.⁹⁷ Sobór Trydencki (1545–1563), odpowiadając reformatorom na kwestionowaną naukę Kościoła, potwierdził sakramentalność święceń ustanowioną przez samego Chrystusa. Święcenia niższe (*ordines minores*) prowadziły do kapłaństwa – sakramentu święceń (*Ordo*) i w związku z tym, według Ojców Soboru, istnieje siedem stopni święceń – cztery niższe i trzy wyższe, a w Kościele z Bożego stanowienia hierarchię tworzą biskupi, prezbiterzy (*episcopi, presbyteri*) i inni *ministri*⁹⁸. *Pontificale Romanum* z 1596 r., opublikowane po Soborze Trydenckim, zawierał poszczególne obrzędy święceń niższych, które związane były z posługą podczas Eucharystii: obrzęd tonsury⁹⁹ (*De clerico faciendo*), poprzedzający obrzędy święceń niższych (*De minoribus ordinibus*), święcenia ostiariuszy (*De ordinatione ostiariorum*)¹⁰⁰, święcenia lektorów (*De ordinatione lectorum*)¹⁰¹, święcenia egzorcystów (*De ordinatione exorcistarum*)¹⁰², święcenia akolitów (*De ordinatione acolythorum*)¹⁰³.

Szczególne *oficium* w liturgii eucharystycznej pełnili akolici (gr. *akolouthos* – towarzyszący), którzy wiernie towarzyszyli biskupowi, posługiwali mu w domu, roznosili kościelne pisma i posługiwali przy udzielaniu sakramentów: „Służyli przy ołtarzu, zapalali kadzidło, byli odpowiedzialni za nabywanie, zapalanie i noszenie świec w kościele i byli na każde zawołanie biskupa w jakiegokolwiek sprawie uważał on, że Kościół ich potrzebuje”¹⁰⁴. Sobór zachęcał, „aby obowiązki związane z tym stopniem były przywrócone tym pilniej, że jest to łatwiejsze. Można im też polecić, aby zapisywali imiona ochrzczonych, bierzmowanych oraz rodziców chrzestnych w księgach, w których znajdują się również imiona zawierających małżeństwa”¹⁰⁵.

⁹⁷ Bogusław Nadolski. 2006. *Leksykon liturgii*. Poznań: Pallottinum, 1416.

⁹⁸ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 33.

⁹⁹ PR62, 15–18.

¹⁰⁰ PR62, 19–20.

¹⁰¹ PR62, 21–22.

¹⁰² PR62, 23–24.

¹⁰³ PR62, 25–27.

¹⁰⁴ *Dokumenty soborów powszechnych*. Tekst grecki, łaciński, polski. 2005. Red. Arkadiusz Baron, Henryk Pietras, 673–675. T. 4 (1511–1870). Kraków: Wydawnictwo WAM.

¹⁰⁵ *Dokumenty soborów powszechnych*. Tekst grecki, łaciński, polski. 2005, 673–675.

W 1962 r., za pontyfikatu św. Jana XXIII (1958–1963), ukazało się ostatnie wydanie potrydenckiego Pontyfikału rzymskiego z 1596 r. W pierwszej części zostały zamieszczone m.in. obrzędy święceń niższych i wyższych, obrzędy konsekracji biskupa, które obowiązywały do wydania Pontyfikału rzymskiego po Soborze Watykańskim II w 1968 r.¹⁰⁶

Pod tytułem *De ordinatione acolythorum*¹⁰⁷ znajdował się obrzęd święceń akolitów, składający się z następujących części: upomnienia, wręczenia przedmiotów i modlitwy¹⁰⁸. Po przedstawieniu kandydatów biskup napominał ich, że podejmując *oficium Acolythi* („urząd akolitów”), będą „nosić lichtarz, zapalać światło w kościele, przygotowywać wino i wodę do Mszy św.”¹⁰⁹. Biskup, przekazując lichtarz z zapaloną świecą, który kandydaci dotykali, wypowiadał formułę:

*Accipite ceroferarium cum cereo, et sciatis vos ad accendenda Ecclesiae luminari mancipari, in nomine Domini. Amen*¹¹⁰.

Przekazując im zaś pustą ampulkę, mówił:

*Accipite urceolum, ad suggerendum vinum et aquam in Eucharistiam Sanguinis Christi, in nomine Domini. Amen*¹¹¹.

Akolici powinni sprawować godnie swój urząd – zarówno noszenie światła, jak i przynoszenie na ołtarz eucharystyczny chleba i wina. Dlatego potrzebowali umocnienia i modlitwy, do której zachęcał wiernych biskup, aby „niosąc w rękę światło widzialne, świecili również światłem duchowym dobrych obyczajów”¹¹².

Akolici potrzebowali szczególnego błogosławieństwa i modlitwy, aby mogli wypełniać posługę światła i ołtarza, oraz w codziennym życiu ukazywać wierność ewangelicznym zasadom, dlatego nad klęczącymi akolitami biskup odmawiał trzy modlitwy. W pierwszej wzywał, aby Bóg raczył pobłogosławić swoje „sługi w urzędzie akolitów”, by w zapalaniu światła w kościele, w podawaniu wina

¹⁰⁶ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 41.

¹⁰⁷ PR62, 25–27.

¹⁰⁸ Por. PR62, 25–27.

¹⁰⁹ Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 47.

¹¹⁰ „Weźmijcie lichtarz ze świecą i wiedźcie, że jesteście przeznaczeni do zapalania światła w kościele, w imię Pańskie” (PR62, 26).

¹¹¹ „Weźmijcie ampulkę ku podawaniu wina i wody do Eucharystii Krwi Chrystusowej, w imię Pańskie” (PR62, 26).

¹¹² PR62, 26.

i wody przy sprawowaniu Eucharystii „wiernie służyli w świętym Kościele (*fideliter tibi in sancta Ecclesia deserviant*)”¹¹³. W drugiej modlitwie biskup nawiązywał do zapalania pochodni przez Mojżesza i Aarona, prosząc, aby Bóg ich pobłogosławił jako akolitów w Jego Kościele. W trzeciej zaś modlitwie, skierowanej do Boga Ojca, „źródła światła i źródłu dobroci”, który przez swego Syna, Jezusa Chrystusa, „światłość prawdziwą świat opromienił i odkupił przez tajemnicę Jego męki”, biskup prosił, aby raczył pobłogosławić akolitów, „oświecił ich umysły światłem wiedzy i zrosił ich rosą swojej łaski, aby przyjęty urząd tak sprawowali, by mogli zasłużyć na osiągnięcie wiecznej nagrody”¹¹⁴. Zasadniczym rysem powołania i duchowości akolitów, wskazanym przez obrzęd święceń, była więź z Bogiem, który objawił się w swoim Synu, Jezusie Chrystusie – światłości świata i źródle światła w świecie – a tym samym stawanie się światłem dla innych przez wypełnianie posługi w liturgii i świadczony przykład w życiu codziennym¹¹⁵.

Zaleceniem Soboru Trydenckiego było ustanowienie akolitów do posługi przynajmniej w kościołach katedralnych i ważniejszych miejscach kultu, jak np. w sanktuariach, jednak w praktyce, obserwując rzeczywistość z perspektywy czasu, stało się to trudne do zrealizowania¹¹⁶.

2.4. Sobór Watykański II a posługa świeckich podczas liturgii eucharystycznej – akolitat

Rozumienie i praktyka akoliatu i innych posług w Kościele łacińskim po Soborze Watykańskim II zostały określone w *motu proprio* papieża św. Pawła VI *Ministeria quaedam* i w *Ad pascendum* z 15 sierpnia 1972 r.¹¹⁷ Dokumenty te zawierają zasady udzielania w Kościele posług (*ministeria*) i diakonatu, zniesienia subdiakonatu z możliwością wprowadzenia innych posług i funkcji przez poszczególne Konferencje Episkopatów, po uprzednim zwróceniu się w tej sprawie

¹¹³ PR62, 26; por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 47.

¹¹⁴ Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 47.

¹¹⁵ Por. Antoni J. Nowowiejski. 1893. *Akolici i ich czynności podczas Mszy św. i w innych obrzędach Kościoła katolickiego*. Warszawa: Drukarnia F. Czerwińskiego, 7; Jakub Olech. 2020. „Posługa akolity w ujęciu duchowościowo-liturgicznym”. *Roczniki Teologiczne* 67 (8): 30.

¹¹⁶ Por. Righetti. 2005². *Storia liturgica*, 376.

¹¹⁷ Paweł VI. 2014. List apostolski *Ministeria quaedam* (15.08.1972). W *Obrzędy ustanowienia lektorów i akolitów oraz przyjęcia do diakonatu i prezbiteratu*. Katowice: Księgarnia św. Jacka, 8–12; Olech. 2020. „Posługa akolity w ujęciu duchowościowo-liturgicznym”, 30; Daniel Brzeziński. 2010. Posługa stałego lektora i akolity w Polsce w świetle Instrukcji Episkopatu Polski w sprawie udzielania posługi lektora i akolity świeckim mężczyznom (2007) oraz Dyrektorium Duszpasterstwa Służby Liturgicznej (2008). W *Memoriale Domini*. Red. Maciej Olczyk, Waldemar Radecki, 45–60. Gniezno: Prymasowskie Wyższe Seminarium Duchowne.

do Stolicy Apostolskiej¹¹⁸. Decyzją papieża zostało zlikwidowane rozróżnienie „święceń niższych” i „święceń wyższych”, do których do tej pory, oprócz diakonatu, prezbiteratu i biskupstwa, zaliczano subdiakoniat¹¹⁹. Dotychczasowe niższe święcenia: ostiariat, lektorat, egzorcystat i akolitat oraz jedno wyższe (subdiakoniat) zostały zniesione, a ustanowione dwie posługi (*ministeria*): lektoratu i akolitu. Do głównych zadań akolity włączono te, które wcześniej wypełniał subdiakon i jako posługa nie została zastrzeżona wyłącznie dla kandydatów do sakramentu święceń¹²⁰. Niniejsze decyzje Soboru Watykańskiego zaczęły obowiązywać od 1 stycznia 1973 r.¹²¹, natomiast 3 grudnia 1973 r. dekretem Kongregacji Kultu Bożego została wydana nowa część pontyfikału: *De institutione lectorum et acolythorum. De admissione inter candidatos ad diaconatum et presbiteratum. De sacro caelibatu amplectendo*¹²².

Św. Paweł VI, uzasadniając wprowadzane zmiany, odwołuje się do Konstytucji o liturgii, która zaleca, *aby wszyscy wierni byli wdrażani do pełnego, świadomego i czynnego udziału w obrzędach liturgicznych, jakiego domaga się sama natura liturgii*¹²³. Papież podkreśla, że szczególnie w Kościele potrzebni są słudzy słowa i ołtarza, dlatego specjalne zadania w posłudze słowa i ołtarza mają do spełnienia lektorzy i akolity¹²⁴.

Zgodnie z nauczaniem zawartym w dokumentach Soboru Watykańskiego II akolita jest ustanowiony do pomocy diakonowi i kapłanowi:

Akolita jest ustanowiony po to, aby usługiwał przy ołtarzu oraz pomagał kapłanowi i diakonowi. Przede wszystkim ma przygotowywać ołtarz i naczynia liturgiczne oraz w razie potrzeby rozdawać wiernym Eucharystię, której jest szafarzem nadzwyczajnym¹²⁵.

Podczas liturgii eucharystycznej, zajmując swoje miejsce w prezbiterium, podaje księgę kapłanowi lub diakonowi i pomaga im w innych czynnościach:

¹¹⁸ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 73.

¹¹⁹ Por. Olech. 2020. „Posługa akolity w ujęciu duchowościowo-liturgicznym”, 30.

¹²⁰ Por. Olech. 2020. „Posługa akolity w ujęciu duchowościowo-liturgicznym”, 30.

¹²¹ Por. Józef Górczyński. 2001. *Posługi świeckich w Kościele: ministerium lektora i akolity*. Roczniki Teologiczne 48 (2): 140–142.

¹²² Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 74.

¹²³ *Konstytucja o liturgii świętej*. 2002. W *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, 62. Poznań: Pallottinum, nr 14 (dalej: KL).

¹²⁴ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 73.

¹²⁵ OWMR, nr 98.

Jeżeli nie ma diakona, po zakończeniu modlitwy powszechnej kapłan pozostaje na miejscu przewodniczenia, akolita zaś rozkłada na ołtarzu korporał, puryfikaterz, kielich, palkę i mszał. W miarę potrzeby pomaga kapłanowi w przyjmowaniu darów ludu oraz przynosi na ołtarz chleb i wino i podaje je kapłanowi. Jeżeli używa się kadzidła, podaje kadzielnice kapłanowi i asystuje mu przy okadzaniu darów, krzyża i ołtarza. Następnie okadza kapłana i lud¹²⁶.

Następnie jako nadzwyczajny szafarz Komunii:

(...) w miarę potrzeby może pomagać kapłanowi w jej rozdawaniu ludowi. Jeżeli Komunia jest rozdawana pod obiema postaciami, akolita podaje kielich przyjmującym Komunię albo trzyma go, jeśli Komunia odbywa się przez zanurzenie¹²⁷.

Po Komunii św. akolita pomaga kapłanowi lub diakonowi w puryfikacji naczyń:

Po Komunii świętej akolita ustanowiony obrzędem pomaga kapłanowi lub diakonowi w oczyszczeniu i uporządkowaniu naczyń liturgicznych. Jeżeli nie ma diakona, ustanowiony akolita przenosi naczynia liturgiczne na kredens oraz tam jak zwykle je oczyszcza i porządkuje¹²⁸.

Podczas nieobecności zwyczajnych szafarzy akolita, jako nadzwyczajny szafarz, może udzielać Komunii św., dokonywać wystawienia i repozycji Najświętszego Sakramentu do adoracji wiernych, jednak nie może błogosławić nim wiernych¹²⁹.

Modlitwa ustanowienia akolitów, znajdująca się w *Obrzędach ustanowienia lektorów i akolitów*¹³⁰, zawiera prośbę o błogosławieństwo Boga nad „wybranymi do posługi akolitów”, aby gorliwie pełniąc „posługę przy ołtarzu” i rozdzielając wiernym „chleb życia wiecznego, stale wzrastali w wierze i miłości” i przez to budowali Kościół Jezusa Chrystusa¹³¹. Następnie biskup przekazuje akolitom na-

¹²⁶ OWMR, nr 190.

¹²⁷ OWMR, nr 191.

¹²⁸ OWMR, nr 192.

¹²⁹ Por. *Komunia święta i kult tajemnicy eucharystycznej poza Mszą świętą*. 1985, nr 67. Katowice: Księgarnia św. Jacka; Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 77.

¹³⁰ *Pontyfikał Rzymski. Obrzędy ustanowienia lektorów i akolitów oraz przyjęcia kandydatów do diakonatu i prezbiteratu*. 2014. Katowice: Księgarnia św. Jacka, nr 4.

¹³¹ *Pontyfikał Rzymski*. 2014, nr 4; por. Pierre Jounel. 1982. „Les ministères non ordonnés dans l'église”. *Notitiae* 18: 150–151.

czynnie z chlebem lub winem do sprawowania Eucharystii i zachęca ich, aby mogli „godnie służyć Kościołowi przy stole Pańskim”¹³².

Akolita posługujący przy ołtarzu w sposób szczególny zanurzony zostaje w misterium męki Zbawiciela i Jego zmartwychwstania, a także w tajemnicę Ciała Pańskiego¹³³. Zgodnie zaś z *Dyrektorium duszpasterstwa służby liturgicznej*, pomagając kapłanowi, tajemnice te powinien z wiarą przeżywać i trwać w zjednoczeniu z Chrystusem, przyczyniając się do budowania Kościoła¹³⁴.

Dyrektorium wskazuje także na inne zadania akolitów, będące zarówno owocem liturgii eucharystycznej, jak i wsparciem posługiwania kapłanów. Należy do nich przede wszystkim troska o słabych i chorych przebywających w domach i szpitalach, cierpiących fizycznie i duchowo¹³⁵. Poza liturgią mogą angażować się w przygotowanie i prowadzenie w parafii adoracji Najświętszego Sakramentu, przygotowywanie uroczystości w parafii, jak również posługiwanie chorym i niesienie pomocy potrzebującym¹⁰⁴.

3. *Motu proprio „Spiritus Domini”* papieża Franciszka (2021)

Posługa lektora i akolity, według tradycji Kościoła, była zastrzeżona tylko dla mężczyźni (*viris reservantur*):

Urząd lektora i akolity według czcigodnej tradycji Kościoła jest zastrzeżony mężczyznom¹³⁶.

Kandydaci do tych posług powinni zwrócić się z prośbą do biskupa, mieć odpowiedni wiek i kwalifikacje, określone szczegółowo przez Konferencję Biskupów, oraz mocną wolę służenia Bogu i wiernym¹³⁷. 10 stycznia 2021 r. został opublikowany List apostolski w formie *motu proprio „Spiritus Domini”* papieża Franciszka „o zmianie kanonu 230 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego

¹³² Por. *Pontyfikał Rzymski*. 2014, nr 7; Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 79.

¹³³ Por. Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe*, 82.

¹³⁴ Por. *Dyrektorium duszpasterstwa służby liturgicznej*, nr 36.

¹³⁵ Por. *Dyrektorium duszpasterstwa służby liturgicznej*, nr 38.

¹³⁶ *Ministeria quaedam*, nr 7.

¹³⁷ Por. *Ministeria quaedam*, nr 8.

na temat dopuszczenia osób płci żeńskiej do urzędowej posługi lektoratu i akolitatu”¹³⁸:

Osoby świeckie, posiadające wiek i przymioty ustalone zarządzeniem Konferencji Episkopatu, mogą być na stałe przyjęte, przepisany obrzędem liturgicznym, do posługi lektoratu i akolitatu, udzielenie jednak tych posług nie daje im prawa do utrzymania czy wynagrodzenia ze strony Kościoła¹³⁹.

Papież postanawia, że kobiety mają dostęp do tych posług i że są one udzielane poprzez akt liturgiczny. Jednocześnie zaprasza wszystkich do uznania, że są to posługi przeznaczone dla świeckich, „zasadniczo różniące się od posługi święceń, które są przyjmowane poprzez właściwy sakrament”¹⁴⁰.

Podsumowanie

Problematyka posługi świeckich w liturgii eucharystycznej i jej historyczne ujęcie prowadzi do wniosku podkreślającego obecność niezwykle ważnych funkcji, wynikających z sakramentu chrztu świętego i szczególnego błogosławieństwa Kościoła. Istotnym wydaje się być tu nr 28 Konstytucji o liturgii, w którym ojcowie soborowi zaznaczają, że każdy spełniający swą funkcję w liturgii, „czy to duchowny, czy wierny świecki, powinien w pełni wykonywać wyłącznie tylko to, co należy do niego z natury rzeczy i na podstawie przepisów liturgicznych”¹⁴¹. Szczególnie akolici i nadzwyczajni szafarze Komunii św. pełnią wyjątkową posługę podczas liturgii eucharystycznej, jak i poza nią, wypełniając przykazanie miłości bliźniego wobec chorych i potrzebujących pomocy. Ojciec Święty Franciszek otworzył nową perspektywę, rozszerzając zadania akolity, które od czasów apostoelskich pełnili mężczyźni, o możliwość pełnienia tej posługi również przez kobiety. Można zatem żywić nadzieję, że przez odpowiedni akt liturgiczny zarówno posługa przy ołtarzu eucharystycznym, jak ewangeliczne dzieło miłosierdzia będą jeszcze bardziej zaznaczone w Kościele. Zgodnie z wytycznymi *Dyrektorium duszpasterstwa służby*

¹³⁸ https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20210110_spiritus-domini.html (08.02.2022).

¹³⁹ https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20210110_spiritus-domini.html (08.02.2022).

¹⁴⁰ https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20210110_spiritus-domini.html (08.02.2022).

¹⁴¹ KL, nr 28.

liturgicznej akolitom – zarówno mężczyznom, jak i kobietom ustanowionym na stałe – można powierzyć szeroko zakrojone zadania we wspólnocie lokalnego Kościoła, dla jego dobra, zdynamizowania i rozwoju.

Bibliografia:

- Amalariusz z Metz. 2016. *Dzieła. Święte obrzędy Kościoła*. T. 1. Red. Tadeusz Gacia. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Bogusław Nadolski. 2006. *Leksykon liturgii*. Poznań: Pallottinum.
- Brzeziński Daniel. Posługa stałego lektora i akolity w Polsce w świetle Instrukcji Episkopatu Polski w sprawie udzielania posługi lektora i akolity świeckim mężczyznom (2007) oraz Dyrektorium Duszpasterstwa Służby Liturgicznej (2008). W *Memoriale Domini*. 2010. Red. Maciej Olczyk, Waldemar Radecki, 45–60. Gniezno: Prymasowskie Wyższe Seminarium Duchowne.
- Dassmann Ernst. 1997. „Powstanie i teologiczne uzasadnienie kościelnych urzędów w starożytnym Kościele”. *Communio* 17 (3): 21–37.
- Dokumenty soborów powszechnych*. Tekst grecki, łaciński, polski. 2005. Red. Arkadiusz Baron, Henryk Pietras, T. 4 (1511–1870). Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Erdö Peter. 1997. „Sacra ministeria” a publiczne funkcje w Kościele”. *Communio* 17 (3): 53–61.
- Fischer Balthasar. 1960. „Esquisse historique sur les Ordre mineurs”. *La Maison-Dieu* 61: 58–69.
- Górzynski Józef. 2001. *Posługi świeckich w Kościele: ministerium lektora i akolity*. *Roczniki Teologiczne* 48 (2): 139–149.
- Il „Pontificalis liber” di Agostino Patrizi Piccolomini e Giovanni Burcardo (1495)*. 2006. Edizione anastatica (Monumenta Studia Instrumenta Liturgica 43). Red. Manlio Sodi. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.
- Jakub Olech. 2020. „Posługa akolity w ujęciu duchowościowo-liturgicznym”. *Roczniki Teologiczne* 67 (8) : 25–37.
- Jouanel Pierre. 1982. „Les ministères non ordonnés dans l’Église”. *Notitiae* 18: 144–155.
- Kodeks Prawa Kanonicznego*. 1984. Poznań: Pallottinum.
- Konstytucja o liturgii świętej*. 2002. W *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, 48–78. Poznań: Pallottinum.
- Krakowiak Czesław. 2019. *Święcenia niższe, posługi i funkcje wiernych świeckich w liturgii*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Le Liber Pontificalis. Texte, introduction et commentaire par l’Abbé L. Duchesne. Additions et corrections*. 1981³. T. 1–2. Red. Cyrille Vogel. Paris: E. De Boccard.
- Le Pontifical Romain au Moyen Âge. Le Pontifical de Guillaume Durand. 1940*. T. 2. Red. Michel Andrieu. Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana.

- Le Pontifical Romain au Moyen Âge. Le Pontifical de la Curie Romaine au XIIIe siècle.* 1940. T. 2. Red. Michel Andrieu. Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana.
- Le Pontifical Romain au Moyen Âge. Le Pontifical Romain du XIIe siècle.* 1938. T. 1. Red. Michel Andrieu. Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana.
- Le Pontifical romano-germanique du dixième siècle* (Studi e Testi 227). 1963 (ristampa 1996). T. 2. Red. Cyrille Vogel, Reinhard Elze, Michel Andrieu. Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana.
- Les „Ordines Romani” du haut Moyen Âge.* 1948. T. 2. Red. Michel Andrieu (Spicilegium Sacrum Lovaniense 23). Louvain: Bureaux.
- Litawa Karol. 2016. „Liturgia chrzcielna księcia Mieszka I. Próba źródłowej rekonstrukcji”. *Liturgia Sacra* 22 (1): 105–120.
- Maggioni Bruno. 1969. „Il sacerdozio nel Nuovo Testamento”. *Rivista Liturgica* 56: 55–69.
- Mieczkowski Janusz. 2015. *Jednoczący charakter liturgii stacyjnej w Rzymie*. Kraków: Tyniec Wydawnictwo Benedyktynów.
- Nowak Jacek. 1997. „Historia posług w Kościele”. *Liturgia Sacra* 3 (2): 53–57.
- Nowowiejski A. Julian. 1893. *Akolici i ich czynności podczas Mszy św. i w innych obrzędach Kościoła katolickiego*. Warszawa: Drukarnia F. Czerwińskiego.
- Ogólne Wprowadzenie do Mszału rzymskiego.* 2006. Poznań: Pallottinum.
- Paprocki Henryk. 1976. „Hipolita Rzymskiego *Tradycja Apostolska*: wstęp, przekład, komentarz”. *Studia Theologica Varsaviensia* 14 (1): 145–169.
- Paweł VI. 2014. List apostolski *Ministeria quaedam* (15.08.1972). W *Obrzędy ustanowienia lektorów i akolitów oraz przyjęcia do diakonatu i prezbiteratu*, 8–12. Katowice: Księgarnia św. Jacka.
- Pontificale Romanum. Editio Princeps (1595–1596).* 1997. Edizione anastatica. Red. Manlio Sodi, Achille M. Triacca. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.
- Pontyfikal rzymski. Obrzędy ustanowienia lektorów i akolitów oraz przyjęcia kandydatów do diakonatu i prezbiteratu.* 2014. Katowice: Księgarnia św. Jacka.
- Righetti Mario. 2005². *Storia liturgica. Sacramenti e sacramentali*. Milano: Ancora.
- Sacramentarium Gelasianum. Liber Sacramentorum Romanae Aeclesiae Ordinis Anni Circuli.* 1981. Red. Leo C. Mohlberg, Leo Eizenhöffer, Petrus Siffrin (Rerum Ecclesiasticarum Documenta. Series Maior. Fontes 4). Roma: Herder.
- Sacramentarium Gelasianum. Liber Sacramentorum Romanae Aeclesiae Ordinis Anni Circuli.* 1981. Red. Leo C. Mohlberg, Leo Eizenhöffer, Petrus Siffrin. Roma: Herder.
- Santonini Antonio. 1998. Il Sacramento dell’ordine. W *Scienza Liturgica. Manuale di liturgia. Sacramenti e sacramentali*. T. 4. Red. Anscar J. Chupungco, 230–258. Pieme: Casale Monferato.
- Schenk Waclaw. 1960. *Udział ludu w ofierze Mszy świętej. Zarys historyczny*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.

Sobeczko Helmut J. 1999. *Zgromadzeni w imię Pana. Teologia znaku liturgicznego* (Opolska Biblioteka Teologiczna, 33). Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego.

Święty Innocenty I, Papież. List do Decencjusza, biskupa Gubbio. 2017. Red. Waldemar Turek, 59. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Zachara Maciej. 2014. *Krótką historia Mszału rzymskiego*. Warszawa: Promic.

http://www.vatican.va/content/francesco/pl/letters/2021/documents/papafrancesco_20210110_lettera-donne-lettorato-accollato.html (08.02.2022).

https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20210110_spiritus-domini.html (08.02.2022).

KAROL LITAWA, doktor liturgii (PIL, Rzym), prezbiter archidiecezji łódzkiej, wykładowca liturgiki na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie, w Wyższym Seminarium Duchownym, Instytucie Teologicznym w Łodzi oraz przewodniczący Komisji ds. Liturgii w Archidiecezji Łódzkiej. E-mail: karol.litawa@upjp2.edu.pl.